

VALTA JA SUKUPUOLI SOSIAALITYÖN AKATEEMISISSA TILOISSA

Elina Laine: *VTM, yliopisto-opettaja, Sosiaalityöiden laitos, Turun yliopisto*

elina.a.laine@utu.fi

Janus vol. 30 (1) 2022, 81–86

Suomalaisessa työelämässä sukupuoleen liittyvät kysymykset usein ohitetaan tai niitä pidetään täysin merkityksettöminä tekijöinä työn kannalta (Korvajärvi 2010, 190). Tässä puheenvuorossa suhtaudun kriittisesti tähän työelämän sukupuolettomaan olemukseen ja tarkastelen sitä suhteessa sosiaalityön yliopistolliseen asemaan. Sukupuoli on nimittäin keskeinen akateemiseen työhön vaikuttava tekijä, jonka merkitys todentuu erilaisissa valtasuhteissa ja hierarkioissa (Laiho ym. 2017). Sukupuoleen liittyvien eriarvoisten kokemusten ja rakenteiden esiin tuominen kyseenalaistaakin työelämän ja yliopiston sukupuolineutraalia ihannetta. Liisa Husun (2005) mukaan yliopiston sukupuolineutraalilla ihanteella tarkoitetaan esimerkiksi sitä, miten naisten eriarvoista asemaa tiedeyhteisössä ei aina tulkita nimenomaan tiedeyhteisön ongelmana. Lisäksi akateemisessa maailmassa mielellään ajatellaan, että sukupuolella ei ole väliä opinnoissa pärjäämiselle tai uralla etenemiselle. Sukupuolistuneet hierarkiat ja niihin liittyvät syrjinnän muodot elävät kuitenkin hiljaisuuden ja näkymättömyyden kokemuksina yliopistossa (emt. 30). Haluan purkaa näitä käytäntöjä osoittamalla vallan ja sukupuolen limittyvän osaksi yliopiston rakenteita ja sosiaalityön akateemisia tiloja.

Näkökulmani paikantuvat sosiaalityön opiskelijan ja opettajan tapoihin asettua yliopistoon. Tavoittelen bell hooksin kokemuksellista kerrontaa, jossa henkilökohtaiset kokemukset nivoutuvat osaksi yhteiskunnallisia ja poliittisia valtasuhteita (ks. Vuorikoski 2007). Toisin sanoen ajatukseni eivät ole yleistettävissä koskemaan kaikkia sosiaalityön opiskelijoita ja opettajia, mutta pystyn niiden avulla havainnoimaan muuten hiljaisuuksiin jääviä vallan hienovaraisia viestejä. Samalla on tärkeä tiedostaa, että opiskelija ja opettaja eivät koskaan tule tyhjinä tauluina akateemisiin tiloihin, vaan kokemukset jäsentyvät osana yksilöiden kulttuurisia ja sosiaalisia pääomia sekä iän, kielitaidon, luokan ja etnisen taustan risteymiä (Saarinen ym. 2014, 19). Suomalainen yliopisto on normiltaan keskiluokkainen, cis-sukupuolinen ja valkoinen: siis näkökulmani on autuaan rajallinen. Tavoitteenani ei olekaan luoda universaalia kertomusta sosiaalityön opiskelusta, vaan haluan osoittaa yliopistossa elävän toiseuttavia diskursseja, jotka kiemurtelevat osaksi yksilöiden kokemuksia jättäen epämääräisen tunteen siitä, että on hakeutunut opiskelemaan väärää alaa ja tutkintoa (Forsberg 2009, 48).

Näkemyksiini oppiaineen opiskelijana ja opettajana voidaan suhtautua puolueellisina, sillä en itsessään kritisoi sosiaalityön oppiainetta tai opetusta, vaan

tarkastelen sosiaalityötä kehystäviä diskursseja sitä ympäröivässä yliopistossa ja yhteiskunnassa. Tavoitteeni on kyseenalaistaa sosiaalityön opiskeluun kohdistuvia stereotyyppioita ja vahvistaa niihin liittyviä kollektiivisia kokemuksia. (Forsberg 2009, 45.) Kokemukset rakentuvat siis kulttuurisessa ympäristössä ja muodostavat yhteisöllistä ymmärrystä itsestä ja muista (Katila & Meriläinen 2006, 144). Näin lähdän liikkeelle tarkastelemalla sosiaalityön yliopistollista asemaa ja alan naisenemmistöisyyttä suhteessa ajatuksiini sosiaalityön opiskelijana. Sitten pohdin ruumiin ja uusliberalistisen yliopistokulttuurin merkityksiä toimiessani sosiaalityön opettajana. Lopuksi teen yhteenvedon sosiaalityön opetuksen ja opiskelun ris-tiriidoista akateemisissa valtavervoissa.

SOSIAALITYÖN NAISENEMMISTÖISYYS JA VALLAN HIENOVARAISET VIESTIT

Keskustelut sosiaalityön yliopistollisesta statuksesta paikantuvat osaksi siihen liitettyjä sukupuolistuneita käsityksiä ja stereotyyppioita, jotka aktivoituvat oppiaineiden ja tieteenalojen keskinäisissä valtakamppailuissa ja rajanvedoissa (Forsberg 2009, 46). Sosiaalityöntekijöihin liitetyt stereotyypit elävät nimityksissä kuten kukkahattutäti ja sosiaalitantta, jotka kertovat naiseuteen liittyvästä halveksunnasta ja epäilystä (Keskinen 2004, 12). Sosiaalityön ammattiin kohdistuneet latautuneet odotukset saattavat heijastua myös sosiaalityön akateemiseen asemaan yliopistossa. Ulla Mutkan (1998, 38) mukaan sosiaalityön tieteellisyyden kyseenalaistamisen traditio on lähes yhtä pitkä kuin sosiaalityön ammatillinen historiakin. Sosiaalityötä opiskeltiin 80-luvulla ja

osin sen jälkeen osana sosiaalipolitiikan opintoja. Koulutuksen nouseminen omaksi pääaineeksi ei merkinnyt suoraa sosiaalityön arvostuksen kohentumista, sillä oppiainetta lähestyttiin teoriattomana käytäntönä ja hyvinvointivaltion kontrollikoneiston osana. (Juhila 2006, 44.) Sosiaalityön akateemisen paikan vähättelyn keskiössä on ollut siis sen naisenemmistöinen semi-professionaalinen luonne, jossa uskottavuutta ovat kuluttaneet tieteenalan vahvat kytkökset käytäntöön sekä yhtenäisten paradigmojen ja teorioiden vähäisyys (Mutka 1998, 38–40). Edelleen akateemisissa hierarkioissa käytäntöorientoitunut, eettisesti sitoutunut ja emotionaalisesti latautunut oppiaine ja tieteenala pärjäävät huonosti.

Huolimatta historiallisesta vähättelystä sosiaalityöntekijän pätevyys edellyttää ylempää korkeakoulututkintoa ja pääainetta sosiaalityöstä (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 817/2015). Sosiaalityön akateemisen paikan voisikin olettaa olevan varsin vakaa, sillä oppiaine tähtää sekä ylempään korkeakoulututkintoon että ammatilliseen pätevyyteen alalla, jossa on pulaa työntekijöistä. Erityisesti nykyisessä uusliberalistisessa yliopistokulttuurissa arvostetaan työelämään kytkeytyvää opetusta ja työkansalaisuuden vahvistamista (Ylöstalo 2014). Toisaalta sosiaalityön opiskelijoita tuntuu odottavan työelämä, jossa eettisesti sitoutunutta ja vastuuratiionaalisesti orientoitunutta työntekijää hyväksikäytetään turvaamaan julkisen sektorin toimivuus tilanteissa, joissa työn resursointi on liian vähäistä ja työ-määrä kohtuuton (ks. Julkunen 2010, 146). Pääaineen työelämärelevanssi tuntuu oleva haitta myös yliopistossa: opiskelijana koin, että valinta opiskella ammatillisen pätevyyden tuottavaa tut-

kintoa tulkittiin turvallisuushakuisena tapana välttää akateemista työttömyyttä, samalla kun se vähensi uskottavuuttani toimia akateemisissa opiskeluyhteisöissä. Näin sosiaalityön opiskelijoilta odotettiin, että heistä kasvaa kunnollisia työkansalaisia, jotka muiden naisenemistöisten alojen tavoin ylläpitävät hyvinvointivaltion sosiaalista koheesiota ja jatkuvuutta. Samalla tutkinnon suoma osaamista esimerkiksi tutkimuksen ja johtamisen osalta ei tunnustettu (ks. myös Forsberg 2009, 53).

Yleisesti naisten kasvavaa määrää yliopiston opiskelijavalinnoissa tarkastellaan huolestunein diskurssein, joissa naiset valtaavat korkeakoulut ja vievät (miesten) opiskelupaikat (esim. Husu 2005; Mannervuo 2015, 139). Yliopistojen naisenemmistöisyyttä määrittää siis Raija Julkusen (2010, 147) sanoin naisvaaran käsite, jossa naisistuminen on uhka yliopistolle. Huoli kohdistuu jo kouluportaiden alussa tyttöjen koulumenestykseen, jota selitetään ennemmin kymppien tyttöjen epäsosiaalisena pääntäämisenä kuin heidän lahjakkuudellaan (Käyhkö 2011, 95–96). Tunnollisuus käännetään siis tyttöjen luovuuden vähättelyksi (Mannervuo 2015, 155). Yliopistossa tämä mitätöinti voi todentua naisopiskelijoiden oman pystyvyyden kyseenalaistamisena ja suorittamisen kulttuurina. Vähättelevät kokemukset voivat tarttua myös oppiaineen ulkopuolelta tulevana määritelmänä: sosiaalityön opiskelijana opin, että sosiaalityön opiskelijat eivät ole kiinnostuneita tutkimuksesta, sosiaalityön opiskelijat haluavat vain sosiaalityöntekijän pätevyys ja sosiaalityön opiskelijat ovat aina töissä. Toisin sanoen opin, että sosiaalityön opiskelijan ei kuulu ottaa puhujan saattikka tutkijan tai asiantuntijan positioita

yliopistossa, vaan ennemminkin hänen tulee valmistua vaadittavassa ajassa ja ansaita kunnollisuutensa jossain muualla kuin yliopistossa.

Kuten edellä kuvaan, sosiaalityön kannalta on olennaista huomioida alan olevan poikkeuksellisen segregoitunut naisenemmistöiseksi niin Suomessa kuin muuallakin länsimaissa (esim. Alanko & Orjasniemi 2018). Toisaalta Beverly McPhail (2004) on kysynyt, onko sosiaalityö naisenemmistöinen vai naisvaltainen ala, koska valta tuntuu olevan jossain muualla kuin sosiaalityötä tekevillä naisilla. Vaikka naisia olisi enemmistö esimerkiksi asiakastyössä, niin he eivät välttämättä omaa poliittista valtaa työnsä resurssien tai sisältöjen määrittelyssä (ks. myös Hicks 2015, 472). Samalla sosiaalityön opiskelijoiden naisenemmistöisyys tulkitaan monesti ongelmana, jonka ratkaisemiseksi alan kiinnostavuutta olisi vahvistettava miesten keskuudessa. Näistä diskursseista välittyy jo itsessään kokemus siitä, että sukupuoli on jaettava toisiaan täydentäviin biologisiin binääreihin ja erityisesti naissukupuoli on haitta ja häpeä sosiaalityölle.

Päivi Petreliuksen (2005, 42–43) mukaan sosiaalityössä käytävä vähäinen keskustelu alan sukupuolistuneista jäsenyksistä johtaa siihen, että ammatillaiset pyrkivät mukautumaan rationaalisen ja sukupuolettoman toimijan ihanteeseen. Näin sosiaalityön asiantuntijuutta koskevia vähätteleviä sävyjä ei tulkita naisenemmistöisiin aloihin kohdistuvina epäilyinä, vaan kokemukset yksilöityvät hämmennyksen, huonomuuden ja riittämättömyyden tunteina (emt. 44). Vuorostaan akateemisissa verkostoissa sosiaalityön opetukseen sisältyvää eettismoraalista sitoutumista

tulkitaan tieteeseen sopimattomana ideologisuutena (Forsberg 2009, 62). Yliopisto-opetuksen kuvitellaankin perustuvan kylmään faktatietoon, jonka vastakohtaksi ja huonommaksi vaihtoehdoksi määrittyvät kokemuksellinen tieto (Saarinen ym. 2014, 19). Rationaalisen ja tieteellisen toimijuuden esteeksi muotoutuvat siis tunteet, jotka syövyttävät asiantuntijan uskottavuutta. Toisin sanoen, jos tieteellisessä ajattelussa arvostetaan tunneneutraaliutta ja rationaalisuutta, määrittyy tieteenalan eettinen ja moraalinen ulottuvuus ongelmaksi. Marjo Vuorikosken (2007, 43) mukaan tieteen neutraaliuden ihannointi tuottaa kuitenkin opiskelijoista lähinnä kaavamaisia ajattelijoita ja järjestelmään sopeutujia. Sopeutuminen voi olla myös toimijuutta ahtaassa akateemisessa tilassa: kun rationaalisuus on ihanne ja tunteita ei saa olla, sosiaalityön opiskelija ja opettaja verhoavat ristiriitaiset kokemukset yksilöön kohdistuviksi tapahtumiksi, jotka eivät liity sukupuoleen saatikka muihin eroihin.

OPETUKSEN RUUMILLISUUS JA UUSLIBERALISTINEN YLIOPISTO

Edellä kuvattu sukupuolineutraali vaatimus koskee myös opettajaa yliopistossa. Päivi Naskalin (2001, 290) mukaan naisruumiin ja rationaalisen toimijan välinen ristiriita vahvistavat tunnetta siitä, että naisen ruumista on häivyttävä opetustilanteessa yliopistossa. Toisaalta naistapaisiin töihin kuten opettajana toimimiseen sisältyy odotus toiminnan affektiivisuudesta eli työskentelyn persoonallisuudesta ja ruumiillisuudesta (Naskali 2010, 260). Olen kipuillut tätä opettajatoimijuuden haltuunoton vaikeutta: en tunnu

asettuvan sukupuolineutraalin ja rationaalisen toimijan ihanteeseen, joten tartun vuorostani niin sanottuun kiltin tytön pedagogiikkaan, jossa olennaisinta on omia voimia säästämättä ymmärtää, kuunnella ja kohdata (ks. Naskali 2001, 287). Paradoksaalisesti kiltteys tai varsinkaan tyttöys eivät ole arvo tai ansio sinänsä, vaan ne ovat synonyymi työelämän naistapaiselle uupumukselle, värittömyydelle ja hajuttomuudelle (Mannervuo 2015, 150). Sosiaalityön opettajana pyrin siis uusintamaan opettajuuteen liittyvien ihanteiden myyttiä korostamalla suorittamisen ja kunnollisuuden yksilöllistä hegemoniaa.

Uusliberalistinen yliopistokulttuuri vaatii opettajalta muun muassa jatkuvaa joustavuutta, arviointia ja mukautumista: keskeisintä on tuottaa mahdollisimman miellyttäviä, monipuolisia ja sujuvia toteutuksia opiskelijoille (Naskali 2014, 57; ks. myös Ylöstalo 2014). Päivi Naskalin (2014, 63) mukaan yliopiston opettajasukupolvesta onkin kasvatettu epävarmoja ja palautteita pelkääviä tutkijoita, jotka pyrkivät opettamaan teknisesti ja pedagogisesti moitteettomasti. Opettajana toimimisen vaikeus muodostuu siis siitä, että on sopeuduttava yksilönvastuuta korostaviin diskursseihin olemalla mahdollisimman joustava ja kiva opettaja. Samalla opetustiloista muotoutuu yksilön onnistumista tai epäonnistumista mittaavia arvioinnin ja suorituksen kenttiä. Opettaminen mahdollisimman kivalla tavalla merkitsee myös sitä, että aikaa epätietoisuuden sietämiselle, mukavuusalueiden ulkopuolelle asettumiselle tai ylipäättään tiedon kriittiselle tarkastelulle sekä valitsevien rakenteiden kyseenalaistamisella suodaan varsin vähän. Pohtimisen arvoista on, opetanko siksi, että toivoi-

sin opetukseni tukevan tiedon monimutkaisuuksien ja epävarmuuksien ymmärtämistä vai opetanko siksi, että nyt äkkiä nämä kaikki opiskelijat ulos täältä ja töihin!

Uusliberalistisen yliopistokulttuurin lisäksi koulutus on merkittävä luokkakeron tuottamisen tila, jossa arvotetaan erilaisia ruumiillisia ja materiaalisia resursseja (esim. Käyhkö 2020). Vastahakoisuuteni opettajana toimimista kohtaan liittyy vallan ristiriitaan: olen äärimmäisen etuoikeutetussa asemassa muun muassa valkoisuudella ja keski-luokkaisuudella merkittyinä ja työsuhteen omaavana opettajana yliopistolla. Toisaalta katseiden keskipisteeksi päätyminen vahvistaa tietoisuutta siitä, mitä ei ole. Yliopistossa toimivaa opettajaa symboloi edelleen keski-ikäinen miesprofessori (Koski & Tedre 2009, 242). Tällöin esimerkiksi sukupuoli, ikä ja ruumis nousevat pinnalle. Leena Kosken ja Silva Tedren (2009, 243) tutkimuksessa naisen nuoruus ja pienikokoisuus vahvistivat kokemusta siitä, että hänen älyllistä kyvykkyyttä kyseenalaistettiin. Yliopistolla työskentelevä nainen on siis etuoikeutettu ja samalla osa eriarvoisuuden historiallista ketjua (ks. Mannervuo 2015, 160). Tämä tekee vallasta häilyvän: kun muistelen opiskelijavuosienei epämääräisiltä tuntuneita kokemuksia ja suhteutan niitä nykyiseen opettajapositioon, niin yhteistä molemmissa on tarve mukautua, kuulua ja kieltää eriarvoisuuksien olemassa oloa akateemisissa verkostoissa.

LOPUKSI

Edellä olen tarkastellut sosiaalityön akateemista paikkaa ja pohtinut siihen liit-

tyviä sukupuolistuneita ja uusliberalistisia merkityksiä. Kuten jo alussa totesin, kokemuksiani ei tarvitse yleistää koskemaan kaikkia sosiaalityön akateemisilla kentillä toimivia yksilöitä. Yksilöityminen ei olekaan ollut tämän kirjoituksen tavoite, vaan ennemmin pohtia, onko sosiaalityön akateemisiin hierarkioihin liittyvillä kokemuksilla kollektiivista luonnetta. Uskon uusliberalistisen yliopistokulttuurin ja hierakkisten rakenteiden kyseenalaistamisen vaativan myös sitä, että niistä tehdään näkyviä ja tietoisia. Sosiaalityötä opiskellessani pohdin usein, että on hämmäntävää opiskella tieteenalalla, jossa korostetaan yhteiskunnallisen eriarvoisuuden merkityksiä, elämän haurauden ja haavoittuvuuden teemoja sekä erojen ja vallan kysymyksiä. Samalla itse sopeuduin opiskelijana niihin yhteiskunnallisiin ja akateemisiin ehtoihin, joissa annettiin vähän tilaa herkkyydelle, vähättelevien kokemusten satuttavuuden ymmärtämiselle ja vallan hienovaraisten viestien kyseenalaistamiselle. Sosiaalityön opettajana olen ihan yhtä eksyksissä: miten opettaa tiedon epävarmuuden sietämistä, sosiaalityön solidaarisuuden periaatteita tai vallan kysymyksiä, jos keskeisintä on valmistaa päteviä työkansalaisia ja järjestelmään sopeutujia.

KIRJALLISUUS

- Alanko, Janne & Orjasniemi, Tarja (2018) Kun kukkahattutäti onkin setä. Miesainokainen sosiaalityössä. *Janus* 26 (2), 140–155. <https://doi.org/10.30668/janus.60759>
- Forsberg, Hannele (2009) Tabut tiedeyhteisössä. Kulttuuriset mielikuvat oppiaineen kahleista. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Tabujen kahleet*. Tampere: Vastapaino, 43–66.
- Hicks, Stephen (2015) Social work and gender: an argument for practical accounts. *Quali-*

- tative *Social Work* 14 (4), 471–487. <https://doi.org/10.1177/1473325014558665>
- Husu, Liisa (2005) Sukupuolta ja tiedeyhteisöä tutkimassa. Teoksessa Liisa Husu & Kirstiina Rolin (toim.) *Tiede, tieto ja sukupuoli*. Helsinki: Gaudeamus, 12–36.
- Juhila, Kirsi (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Julkunen, Raija (2010) Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit. Tampere: Vastapaino.
- Katila, Saija & Meriläinen, Susan (2006) Henkilökohtainen kokemus tiedon lähteenä. Toimintatutkimus akateemisessa yhteisössä. Teoksessa Kristiina Rolin, Marja-Liisa Kakkuri-Knuutila & Elina Henttonen (toim.) *Soveltava yhteiskuntatiede ja filosofia*. Helsinki: Gaudeamus, 134–154.
- Keskinen, Suvi (2004) Kohtaamisen paikkoja. Tieto, valta ja sukupuoli sosiaalityössä. Teoksessa Johanna Kiili & Kati Närhi (toim.) *Tutkiva sosiaalityö*. *Talentia-lehti ja Sosiaalityön tutkimuksen seura*, 12–14.
- Korvajärvi, Päivi (2010) Sukupuolistunut ja sukupuolistava työ. Teoksessa Tuija Saarema, Leena-Maija Rossi & Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 183–196.
- Koski, Leena & Tedre, Silva (2009) Naiset yliopistouralla. Ikä ja aika toimijuuden ehdoina. Teoksessa Hanna Ojala, Tarja Palmu & Jaana Saarinen (toim.) *Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa*. Tampere: Vastapaino, 231–254.
- Käyhkö, Mari (2011) Koulu tyttötutkimuksen näyttämönä. Teoksessa Karoliina Ojanen, Heta Mulari & Sanna Aaltonen (toim.) *Entäs tytöt? Johdatus tyttötutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 89–132.
- Käyhkö, Mari (2020) ”Osaanko mä nyt olla tarpeeksi yliopistollinen?”. *Työläiستاustaiset yliopisto-opettajanaiset ja luokan kokemukset*. *Sociologia* 57(1), 7–25.
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöstä 817/2015, <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150817> (Luettu 15.9.2021).
- Laiho, Anne & Jauhiainen, Annukka & Jauhiainen, Arto (2017) Yliopiston opetustyön kulttuuriset ja sosiaaliset ehdot. Teoksessa Mari Murtonen (toim.) *Opettajana yliopistolla. Korkeakoulupedagogiikan perusteet*. Vastapaino: Tampere, 261–276.
- Mannervuo, Mona (2015) *Affektitehdas. Työn rationalisoinnin historiallisia jatku-moita*. Turku: Turun yliopisto.
- McPhail, Beverly (2004) Setting the record straight. Social work is not a female-dominated profession. *Social Work* 49 (2), 323–326. <https://doi.org/10.1093/sw/49.2.323>
- Mutka, Ulla (1998) Sosiaalityön neljäs käänne. Asiantuntijuuden mahdollisuudet vahvan hyvinvointivaltion jälkeen. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Naskali, Päivi (2001) Sukupuolitettu subjekti pedagogisella näyttämöllä. *Näkökulmia feministiseen pedagogiikkaan*. *Aikuiskasvatus* 21 (4), 284–294. <https://doi.org/10.33336/aik.93334>
- Naskali, Päivi (2010) Yliopisto-opetus vaihdon ja lahjan taloudessa. Teoksessa Katri Komulainen, Seija Keskitalo-Foley, Maija Korhonen & Sirpa Lappalainen (toim.) *Yrittäjyyskasvatus hallintana*. Tampere: Vastapaino, 251–268.
- Naskali, Päivi (2014) Turvallisuusvyöhykkeen tuolle puolen. *Yliopistopedagogiikka feministisen tietokäsityksen kehityksessä*. Teoksessa Jaana Saarinen, Hanna Ojala & Tarja Palmu (toim.) *Eroja ja vaarallisia suhteita. Keskustelua feministisestä pedagogiikasta*. *Kasvatusalan tutkimuksia* 65. *Suomen Kasvatustieteellinen Seura*, Helsinki. 41–67.
- Petreluis, Päivi (2005) Sukupuoli ja subjekti sosiaalityössä. *Tulkintoja naistyöntekijöiden muistoista*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Saarinen, Jaana & Ojala, Hanna & Palmu, Tarja (2014) Mikä ihmeen feministinen pedagogiikka? Teoksessa Jaana Saarinen, Hanna Ojala & Tarja Palmu (toim.) *Eroja ja vaarallisia suhteita. Keskustelua feministisestä pedagogiikasta*. *Kasvatusalan tutkimuksia* 65. Helsinki: Suomen Kasvatustieteellinen Seura, 17–40.
- Vuorikoski, Marjo (2007) Dialogini bell hooksin kanssa. *Toisintekemisen tila akate-miassa*. Teoksessa Tapio Aittola, Jari Eskola & Juha Suoranta (toim.) *Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä*. Tampere: Tampereen yliopiston kasvatustieteiden laitos, 39–57.
- Ylöstalo, Hanna (2014) Työntekijäkansalaisia vai maailman muuttajia? *Opiskelijat uusliberalistisessa yliopistossa*. *Sukupuolentutkimus* 27 (4), 5–16.